

Рецензенти: *М. М. Кондирева* — методист Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти
М. А. Нова — заслужений учитель України, керівник творчої групи учителів-словесників міста Тернополя

У посібнику використано матеріали до уроків учителів української мови та літератури шкіл м. Тернополя:

Гарматюк Л. І., Лозинської О. І., Зуляк Г. Я. (Українська гімназія ім. І. Франка); *Підручняк О. П.* (класична гімназія); *Мельник М. І.* (гімназія «Гармонія» Галицького коледжу ім. В. Чорновола); *Кунцьо Н. С., Колісник І. В.* (технічний ліцей); *Марусин Г. І., Лобас Н. П.* (ТЗОШ № 2); *Сагайдак В. З., Філь К. Д.* (ТСШ № 3); *Сватенко В. В., Семенець Г. В., Якубишиної Г. Б.* (ТЗОШ № 4); *Михайлишин Н. В.* (ТНБК ШЛ № 6); *Баранікової Г. О.* (ТЗОШ № 8); *Басісти О. В., Антонів Ю. І., Волинець Г. Г., Кадило Л. Б.* (ТЗОШ № 10); *Тимофієнко Н. І., Марчук О. М., Кавецької С. П., Балабан Т. М., Перейми Л. Я.* (ТЗОШ № 11); *Бусько О. П.* (ТНБК ШМЛ № 15); *Баляцук М. М.* (ТЗОШ № 16); *Мандзій Л. О., Буртняк П. О.* (ТСШ № 17); *Мудеревич Л. М.* (ТЗОШ № 18); *Ковальчук Л. В., Федорович Г. О., Бутрин Г. В., Бойко О. С.* (ТЗОШ № 19); *Сеник Л. В., Стасіної Н. М.* (ТЗОШ № 22); *Лисевич Л. П.* (ТЗОШ № 23); *Кубішин Л. В.* (ТЗОШ № 24); *Олійник Л. А.* (ТЗОШ № 25); *Кобилянської Г. І.* (ТЗОШ № 26); *Намаки Н. Я.* (ТЗОШ № 27); *Мельничук Н. Н.* (ТЗОШ № 28); *Волошиної Г. П., Качанової І. В.* (ТЗОШ № 30).

У дизайні обкладинки видання використано фрагменти картин
М. Примаченко «Іде осінь на коні», І. Їжакевича «Тарас-пастух»

Редактор *Людмила Олійник*

Верстання і літературне редагування *Іни Атаманюк*

Дизайнер обкладинки *Віталій Нехай*

Українська література. 7 клас. Розробки уроків / укладання Р. Оришин, О. Грабовської. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2020. — 272 с.
 ISBN 978-966-07-2889-9

У посібнику подано розгорнуті конспекти уроків з української літератури для 7 класу за чинною програмою. Видання також містить календарно-тематичне планування.

Для вчителів-словесників, студентів філологічних факультетів.

УДК 371.321.1

ПЕРЕДМОВА

Пропонований посібник призначений для вчителя української літератури, який працюватиме у 7 класі за програмою, розробленою на основі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р., Закону України «Про загальну освіту». Він містить орієнтовне календарно-тематичне планування та розгорнуті конспекти уроків.

Усі конспекти уроків детальні, структуровані, у кожному з них визначені тип уроку та засоби навчання. Подано необхідний матеріал про авторів, твори яких раніше не вивчалися у 7 класі.

Навчальну, розвивальну та виховну мету запропоновано реалізувати через інноваційні форми і методи навчання.

Для здійснення контролю навчальних досягнень дібрано тестові завдання, відповіді на запитання, творчі завдання тощо.

Повні й правильні відповіді на запитання і завдання тестів кожного рівня складності слід оцінювати трьома балами.

Оскільки семикласники вивчатимуть українську літературу за одним з підручників різних авторів, то вчитель індивідуально добиратиме відповідний матеріал та домашнє завдання. З метою творчого підходу вчителя до структури уроків, унесення доповнень чи змін у їх зміст та побудову додано спеціальні рядки для індивідуальних записів. Це дасть можливість підвищити результативність роботи, зробити процес підготовки словесника до уроку цілеспрямованим та креативним.

Завдання вчителя, що викладатиме українську літературу в 7 класі, — зацікавити дитину українською книжкою, формувати інтерес до усвідомлення морально-етичних, світоглядних, національних цінностей, естетичного відчуття образного слова. Сподіваємося, що пропонований посібник допоможе досягати цієї мети.

Урок 1. Вступ. Художній твір як явище мистецтва. Новий ірреальний світ, створений письменником. Його особливність і значення. Функції мистецтва

Мета: розкрити роль художнього твору як явища мистецтва; визначити зв'язок художньої літератури з іншими видами мистецтва, з'ясувати функції літератури, її місце в житті людини; розвивати культуру зв'язного мовлення та вміння грамотно висловлювати власні думки, почуття, спостереження; формувати в учнів світогляд; виховувати відчуття краси світу й людської душі в художньому творі.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Засоби навчання: підручник, виставка книг, виставка експонатів різних видів мистецтва, аудіозаписи музичних творів, літературознавчий словник-довідник.

Перебіг уроку

I. Організаційний етап.

Забезпечення емоційної готовності до уроку.

Привітання з новим навчальним роком.

Учні обмінюються смайликами з побажаннями.

Вступне слово вчителя.

Шановні школярі! Сьогодні ми продовжуємо подорож сторінками нашої літератури. Сподіваюся, вона вам сподобається, бо пізнаєте багато цікавого, корисного і необхідного. Поповните власні знання про історичне минуле рідного краю, його звичаї, традиції, обряди. Дізнаєтеся про те, як потрібно цінувати дружбу, вірність, любити природу, критично ставитися до людських вад: брехні, ледарства, підступності, хвалькуватості...

Тож пропоную вам зробити нашу мандрівку цікавою, захопливою. Для цього необхідно вдумливо читати художні твори, вчитися висловлювати власні думки, передавати почуття, виявляти активність, бажання пізнати нове й цікаве.

Загальне ознайомлення учнів з підручником.

— Чи подобається книжка?

— А чи змінили б ви щось у ній?

Учитель звертає увагу школярів на виставку книг, де представлені твори, що вивчатимуться у 7 класі.

II. Повідомлення теми, мети, цілей уроку. Мотивація навчальної діяльності.

— Чи всі слова в записі теми зрозумілі?

— Хочу звернути вашу увагу на словосполучення «ірреальний світ». Що воно означає? Загляньте в словник. (*Ірреальний — те саме, що нереальний*).

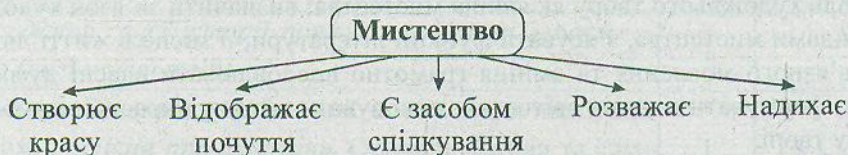
— Для чого ж створює письменник цей ірреальний світ і як? З'ясувати це — наше сьогоднішнє завдання.

III. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу.

Організація роботи в групах.

— Чи задумувалися ви коли-небудь, для чого людям потрібне мистецтво? Що таке мистецтво? Я пропоную вам подумати над цим.

Учні об'єднуються у четвірки й обговорюють питання. Через три-чотири хвилини представники від груп доповідають класу про результати. Свої відповіді записують на дошці у вигляді схеми.

— Дайте визначення поняттю «мистецтво» (потрібно звернутися до словника).

(*Мистецтво* — одна з форм суспільної свідомості, в основі якої лежить образне відтворення дійсності, естетичне освоєння світу).

Робота з підручником.

— Результати своєї роботи звірте з матеріалом підручника.

Слово вчителя з елементами бесіди.

— Назвіть види мистецтва. Заповніть таблицю «Види мистецтва».

Види мистецтва					
література	живопис	скульптура	музика	театр	кіно

— Які з видів мистецтва найбільше подобаються? Чому?

— Чим вони відрізняються одне від одного? У чому специфіка кожного з них?

Особливість визначається насамперед матеріалом, яким користується митець. Наприклад, для композитора таким матеріалом є звук, для живописця — фарба, для скульптора — глина, гіпс, камінь тощо. Для творця художньої літератури таким засобом є образна мова, художнє слово.

У цьому легко переконалися, якщо згадати твори різних видів мистецтва на якусь одну тему — ліс, море, осінь, героїзм людини, життя дітей. У живописі, наприклад, тема розкривається за допомогою барв, кольорів і ліній, а в літературі — за допомогою слова. Такі зіставлення можна й розширити. Наприклад, на тему «Ліс» створили картини І. Шишкін, І. Левітан, написав поезію «Розмова з другом» М. Рильський, прозу «Ранок у лісі» — М. Коцюбинський.

Розгляд фотомонтажів, картин, прослуховування аудіозаписів музичних творів, читання поезій.

Пояснення вчителя та робота учнів (конспектування).

— Чим відрізняється художня література від інших видів мистецтва? (Тим, що художня література є образним відображенням життя за допомогою слова, мови).

За допомогою художнього слова письменники змальовують важливі події, явища, вдачу людей; розповідають про їхнє життя, працю, боротьбу, почуття, внутрішній світ, вірування; описують природу.

У літературних творах за допомогою художнього слова митець може змалювати все, доступне розуму та уяві людини: події минулого, сучасного, предмети, явища. Отже, що таке художня література?

V. Підсумки. Рефлексія. Оцінювання.

Слово вчителя.

Отже, художня література відтворює картини людського життя. У центрі кожного художнього твору — людина, її життя, праця, думки й почуття. Сила впливу художнього слова найвизначніших літературних творів не лише в тому, що вони правдиво в образах моделюють різні грані дійсності, а й в тому, що вони гуманістичні за своєю суттю.

Технологія «Незакінчене речення».

- Мистецтво — це любов до... (*прекрасного*).
- Словесний вид мистецтва — це... (*література*).
- Функції літератури: (*пізнавальна, естетична, виховна*).

Оцінювання результатів навчальної діяльності учнів на уроці.

VI. Домашнє завдання та інструктаж до його виконання.

➤ **Обов'язкове:** прочитати вступну статтю підручника, поміркувати над запитаннями до неї.

➤ **За бажанням:** написати твір-мініатюру (8–10 речень), у якому за допомогою образного слова розповісти про найяскравіше літнє враження (*для учнів високого рівня навченості*); підготувати усне повідомлення «Місце мистецтва в моєму житті» (*для учнів достатнього рівня навченості*).

➤ **Випереджувальне завдання:** учні готують повідомлення про козацькі, чумацькі, кріпацькі, рекрутські та солдатські, бурлацькі й заробітчанські пісні.

Урок 27.	Образ чутливого до краси хлопчика Михайлика, його сприйняття життя.....	107
Урок 28.	Інші образи твору (дід, батьки, подружка Люба).....	111
Урок 29.	Контрольна робота № 3 (тестові завдання). Про далекі минулі часи (твори А. Чайковського та М. Стельмаха).....	117
Урок 30.	<i>Робота над помилками, допущеними в контрольній роботі.</i> Література рідного краю № 2. Юліан Опільський «Ідоли пануть» (уривки).....	121
Урок 31.	Григорій Тютюнник. Цікавий епізод з дитинства письменника. Повість «Климко». Тема воєнного лихоліття в повісті. Автобіографічна основа твору.....	123
Урок 32.	Повторення та узагальнення вивченого в I семестрі.....	129
Урок 33.	Ідея самопожертви. Морально-етичні уроки доброти, чуйності, турботи про рідних.....	131
Урок 34.	Образ Климка. Складання вітального слова на честь літературного героя.....	135
Урок 35.	Художні особливості твору (мова персонажів, художня деталь).....	137
Урок 36.	Позакласне читання № 3. Григорій Тютюнник «Вогник далеко в степу».....	141
Урок 37.	Олекса Стороженко. Короткі відомості про автора, його гумористичні твори. Оповідання «Скарб», морально-етичні проблеми твору.....	145
Урок 38.	Гумористичне, викривальне зображення головного героя. Скарб — узагальнений образ щастя. Повчальний характер оповідання.....	149
Урок 39.	Богдан Лепкий. Коротко про письменника. «Мишка (Казка для дітей: для малих і великих)». Морально-етичні питання, проблема збереження загальнолюдських цінностей. Трагічна і комічна ситуації, їхня роль у розкритті головної думки, моралі.....	153
Урок 40.	Література рідного краю № 3. Богдан Лепкий. Поетичні та прозові твори.....	157
Урок 41.	Контрольна робота № 4 (вір). Про далекі минулі часи (твори Гр. Тютюнника). «Ти знаєш, що ти — людина...» (твори О. Стороженка, Б. Лепкого).....	161
Урок 42.	<i>Робота над помилками, допущеними в контрольній роботі.</i> Ліна Костенко. Коротко про письменницю. «Дощ полив...». Уявне, фантастичне і реальне в її поезіях.....	165
Урок 43.	«Кольорові миші». Ідея зіткнення неповторності й буденності, стандарту в «Кольорових мишах». Умовна, вигадана ситуація. Образ особливої дівчинки Анни.....	169
Урок 44.	«Чайка на крижині», «Крила». Ідея глибокого духовного наповнення людини — її «крилатості», що проявляється індивідуально. Духовне багатство — найбільший скарб у житті.....	173
Урок 45.	Виразне та вдумливе читання віршів.....	177
Урок 46.	Василь Симоненко — «лицар на білому коні» в українській літературі. Громадянські, патріотичні мотиви лірики. «Лебеді материнства». Символічний зміст образу лебедів.....	181
Урок 47.	«Ти знаєш, що ти — людина?», «Гей, нові Колумби й Магеллани...». Піднесений пафос лірики. Загальнолюдські цінності та ідеї.....	185
Урок 48.	Виразне і вдумливе читання поезії. Розширення поняття «ліричний герой».....	189
Урок 49.	<i>РМ № 3.</i> Усний твір-роздум про сенс людського буття, патріотизм, романтичний максималізм, почуття власної гідності й самодостатності.....	191
Урок 50.	Марина Павленко. «Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських». Казкове й реалістичне в повісті-казці, час теперішній і минулий у ній.....	195
Урок 51.	Переказ та коментування сюжету повісті. Особливості композиції. Казкове і реальне.....	199
Урок 52.	Характеристика образів дітей та дорослих, аналіз їхніх учинків. Символічне значення образів старовинної шафи та чарівних коралів. Роль у творі художніх засобів.....	201
Урок 53.	Роздуми про сенс людського життя, моральний вибір кожного. Добро і зло в повісті, у сучасному світі та в людині.....	207
Урок 54.	Любов Пономаренко. «Гер переможений». Загальнолюдська ідея гуманізму й толерантності. Особливості художніх засобів новели (роль деталей, поєднання різних часових площин тощо).....	211